

LEKSYKON KATECHETYCZNY

Redakcja

KS. JAN KOCHEL

KS. JERZY KOSTORZ

© Copyright by Wydawnictwo JEDNOŚĆ, Kielce 2022

Konsultacje naukowe:

bp prof. dr hab. Janusz Mastalski, UPJPII Kraków
ks. prof. dr hab. Kazimierz Misiaszek SDB, UKSW Warszawa
ks. prof. dr hab. Krzysztof Pawlina, Akademia Teologiczna Warszawa
ks. prof. dr hab. Wiesław Przygoda, KUL Lublin

Autorzy haseł – s. 803-807

Korekta

Joanna Pisiewicz

Redakcja techniczna

Marcin Satro

Projekt okładki

Justyna Kułaga

Zdjęcia na okładce:

(u góry) Adobe Stock/Giulio Di Gregorio
Rzym, Bazylika św. Pawła za Murami, mozaika w absydie,
Chrystus na tronie w otoczeniu apostołów
(pośrodku) Shutterstock/Marcin Kadziolka
ŚDM, Brzegi k. Krakowa, 30 lipca 2016 r.,
Papież Franciszek wśród młodych pielgrzymów
(pozostate) Archiwum Wydawnictwa „Jedność”

ISBN 978-83-8144-615-0

Wydawnictwo JEDNOŚĆ

25-025 Kielce, ul. Jana Pawła II nr 4

Dział sprzedaży: tel. 41 349 50 50

Redakcja: tel. 41 349 50 00

www.jednosc.com.pl

e-mail: jednosc@jednosc.com.pl

Druk i oprawa:

Drukarnia im. A. Półtawskiego

www.drukarnia.kielce.pl

sane", AAS 27 (1935), s. 145-152, *Kodeks prawa kanonicznego*, Poznań 1984; Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Ogólna Instrukcja Katechetyczna*, Kielce 1990, s. 53; Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium ogólne o katechizacji*, Poznań 1998, s. 220-221; Kongregacja ds. Biskupów, *Dyrektorium o pasterskiej posłudze biskupów „Apostolorum successores”*, Kielce 2005; Konferencja Episkopatu Polski, *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*, Kraków 2001, s. 94-95; Conférence des évêques de France, *Texte national pour l'orientation de la catéchèse en France et principes d'organisation*, Paris 2006; Conferenza Episcopale Italiana, *Incontriamo Gesù. Orientamenti per l'annuncio e la catechesi in Italia*, Bologna 2014; Pintor S., *Identità e ruolo dell'Ufficio Catechistico Diocesano nella Chiesa locale*, „Notiziario UCN” 4(1983), s. 265-275; Tobin J., *The diocesan Bishop a Catechist*, „Studia Canonica” 2(1984), s. 365-414; Zimniak J., *Zadania wizytatora kościelnego w szkole*, „Wiadomości Diecezjalne” [Katowice] 8(1991), s. 227-283; Krukowski J., *Zasady organizacji i funkcjonowania kurii diecezjalnej*, w: J. Krukowski, K. Warchałowski (red.), *Struktura i zadania kurii diecezjalnej*, Warszawa 2003, s. 11-26; Adamczyk J., *Struktura i pracownicy diecezjalnego wydziału katechetycznego*, „Łódzkie Studia Teologiczne” 2(2016), s. 28-39; tenże, *Diecezjalny urząd katechetyczny*, „Studia Prawnicze KUL” 1(2017), s. 7-26.

ks. Robert Kaczmarek

DOKTRYNA (NAUKA)

→ *Depozyt wiary; Duch Święty w katechezie; Eschatologia w katechezie; Katecheza doktrynalna; Kościół i nauka; Urząd Nauczycielski Kościoła.*

DOKUMENTY KATECHETYCZNE KOŚCIOŁA POWSZECHNEGO

Poznanie współczesnych dokumentów katechetycznych należy rozpocząć od Dekretu o pasterskich zadaniach biskupów w Koście-

le *Christus Dominus*, gdzie ojcowie Soboru Watykańskiego II wyznaczili pasterzom konkretne zadania związane z katechizacją: „Niech dopilnują, aby tak dzieciom i dorastającej oraz dojrzałej młodzieży, jak też starszym podawano pilnie naukę katechizmu, która zmierza do tego, by u ludzi wiara oświecona nauką stawała się żywą, wyraźną i czynną. Niech też dopilnują, aby w podawaniu jej zachowano odpowiedni rozkład i metodę przystosowaną nie tylko do omawianego materiału, lecz również do charakteru, pojętności i wieku oraz warunków życia słuchaczy, niech baczą, aby to nauczanie opierało się na Piśmie św., Tradycji, liturgii oraz na Magisterium i życiu Kościoła” (DB 14). Paweł VI nazwał dokumenty Soboru Watykańskiego II „wielkim katechizmem naszych czasów”. Późniejsze dokumenty katechetyczne są realizacją postanowień ojców soborowych o przygotowaniu wskazań katechetycznych w zakresie teologicznym i pastoralnym dla całego Kościoła powszechnego (np. DB 44).

1. *Directorium catechetisticum generale*

z 1971 r. Dokument ten wraz z dodatkiem o pierwszej spowiedzi i komunii św. zatwierdził Paweł VI 18 marca 1971 r. i promulgował 11 kwietnia tego samego roku w Rzymie. Dyrektorium wydane przez Kongregację ds. Duchowieństwa zostało podpisane przez jej pro-prefekta kard. Johna Wrighta i sekretarza abp. Pietra Palazziniego.

Geneza pierwszego oficjalnego tekstu poświęconego katechezie sięga do nauczania Soboru Watykańskiego II i jego decyzji o konieczności opracowania dyrektorium katechetycznego. Kongregacja ds. Duchowieństwa rozesała po soborze kwestionariusz w tej kwestii do poszczególnych Konferencji Episkopatów i po zebraniu opinii powołała w 1968 r. specjalną komisję ekspertów z zakresu katechetyki. Zespół przygotował i przedstawił pierwszy schemat dyrekto-

rium w 1969 r., który został przesłany do zaopiniowania przez Konferencje Episkopatów. Po zapoznaniu się z sugestiami i opiniami – komisja ekspertów sporządziła pełny projekt dyrektorium i przekazała tekst do specjalnej komisji teologów, ta zaś naniósł własne poprawki i dodała *addendum* w postaci suplementu o przygotowaniu do pierwszej spowiedzi i komunii św. Ostatnim etapem prac było naniesienie kolejnych poprawek i przedstawienie dyrektorium do ostatecznej aprobaty przez Kongregację Nauki Wiary.

Struktura *Directorium catechetisticum generale* składa się z wprowadzenia, sześciu części, dwunastu rozdziałów i dodatku. Pierwsza część DCG, zatytułowana „Aktualność problemu”, wprowadza w złożoną działalność wychowawczą Kościoła w okresie posoborowym. Syntetycznie charakteryzuje istotne zagadnienia w kluczu pastoralnym: od strony świata i od strony Kościoła. DCG to synteza katechetyczna przesłania Soboru Watykańskiego II zawartego m.in. w konstytucji *Gaudium et spes* czy deklaracji *Dignitatis humanae*, które przeciwstawiały się każdemu minimalizmowi w służbie wiary wyjaśnianej na katechezie. Część II – „Posługa słowa” – stanowi kompilację konstytucji *Dei verbum* i zawiera na początku bardziej doktrynalne założenia, a następnie duszpasterskie i katechetyczne. Po raz pierwszy zasygnalizowane jest ważne zagadnienie relacji katechezy i ewangelizacji. Część III nosząca tytuł „Chrześcijańskie orędzie” to opracowanie przedmiotu katechezy. Dyrektorium uwzględnia ważniejsze prawdy zawarte w orędziu zbawienia, organicznie ze sobą powiązane. Część IV, zatytułowana „Elementy metodologii”, wskazuje na rozwój katechetyki jako dyscypliny naukowej podejmującej dorobek psychologów oraz pedagogów i pozostawia dużą swobodę poszczególnym Kościołom lokalnym w wyborze adekwatnej metody nauczania/uczenia

się. Przypomina się w tym obszarze prawdę o prymacie łaski Bożej w otwieraniu się katechizowanego na wiarę. Część V – „Katecheza dostosowana do wieku” – ukazuje schematycznie „drogi i sposoby przystosowania orędzia do różnych potrzeb ludzkich” (DCG 77). Jest tam udana synteza rozwoju wiary na poszczególnych etapach rozwojowych i w różnych sytuacjach. DCG zaczęło przełamywać stereotyp, że katecheza to działalność eklezyjalna dla dzieci i młodzieży. Część VI zatytułowana „Działalność duszpasterska przez posługę słowa” to przełomowe decyzje związane z organizacją działalności katechetycznej. DCG postuluje nie tylko powołanie komisji ds. katechezy przy Konferencjach Episkopatów, ale również stałego organu wykonawczego.

Dyrektorium urosło do rangi fundamentalnego dokumentu, który przeniósł nauczanie Soboru Watykańskiego II na teren katechetyki i katechezy. Oczywiście samo DCG było owocem długiego procesu soborowych przemian. Nie wszyscy chcieli jednak, aby stało się ono dokumentem uniwersalnym i normatywnym, obawiając się, że może narzucać pewne rozwiązania odległe praktyce katechetycznej w poszczególnym Kościołach partykularnych. Trzeba pamiętać, że Francuzi mieli już *Directoire de Pastoral Catéchétique à l'usage des diocèses de France* wydany 1964 r. i inne dokumenty katechetyczne. Holendrzy posiadali dokument *Gronlijnen voor een vernieuwde schoolcatechese*, również opublikowany w 1964 r., będący przełomowym zwrotem soborowym, który doprowadził do powstania znanego katechizmu holenderskiego, w Polsce mocno i raczej jednostronnie krytykowanego. Także Włosi dysponowali własnym dyrektorium *Il rinnovamento della catechesi. Documento Base* wydanym w 1970 r. Podobne dokumenty mieli też Niemcy (1971–1975) czy niektóre kraje Ameryki Łacińskiej (Argentyna 1967, Meksyk 1971). Ukazanie się DCG w 1971 r.

było jednak przełomowe, bowiem po raz pierwszy w dziejach Kościoła zostało opublikowane kompendium zasad i norm teologicznych oraz metodologiczno-pastoralnych dla katechezy, które ukierunkowywało i koordynowało działania pastoralno-katechetyczne w całym Kościele. Wraz z ukazaniem się DCG rozpoczął się długi proces odnowy katechetycznej związanej z Soborem Watykańskim II, ale również rozpoczął się proces usystematyzowania dorobku naukowego w tym obszarze. Dzięki dyrektorium otrzymaliśmy autorytatywny punkt odniesienia, zarówno co do treści katechetycznych, jak i wskazań metodologicznych bądź też organizacyjnych.

2. *Catechesi tradendae* – Adhortacja apostolska Jana Pawła II z 1979 r. Adhortacja apostolska Jana Pawła II *Catechesi tradendae* została ogłoszona 16 X 1979 r. Geneza dokumentu jest złożona: to owoc IV Zgromadzenia Ogólnego Synodu Biskupów (Rzym 1977), przygotowany przez Pawła VI, przejrzany przez Jana Pawła I i zatwierdzony przez Jana Pawła II. Dokument kontynuował myśl katechetyczną DCG 1971 i EN 1975, ukazując katechezę jako „całość wysiłków podejmowanych w Kościele dla powoływania uczniów i dla pomagania ludziom w uwierzeniu, że Jezus Chrystus jest Synem Bożym, aby przez wiarę mieli życie w imię Jego, aby ich wychowywać i uczyć tego życia, budując w ten sposób Ciało Chrystusa” (Ct 1).

Struktura dokumentu jest następująca: po krótkim wprowadzeniu (Ct 1-4) podejmuje on kolejne tematy: 1) centralnym punktem katechezy jest Osoba Jezusa Chrystusa (Ct 5-9), któremu przysługuje tytuł „Nauczyciela”; 2) katecheza stanowi prawo i obowiązek Kościoła, wypełniającego nauczycielską posługę od czasów apostolskich po dzień dzisiejszy (Ct 10-17); 3) katecheza jest etapem ewangelizacji, który wiedzie do nawrócenia i zakłada podwójny cel: „doprowadzić

do dojrzałości wiarę już zrodzoną w duszy i ukształtować prawdziwego ucznia Chrystusa przez pogłębione i bardziej uporządkowane poznanie Osoby i nauki Chrystusa” (Ct 19); jest ukazana konieczność katechezy systematycznej (Ct 18-25); 4) źródło treści katechezy jest w słowie Bożym zawartym w Tradycji i w Piśmie Świętym (Ct 26-34); 5) odbiorcami katechezy są wszyscy wierni: od dzieci po dorosłych, uwzględniając osoby z różnymi niepełnosprawnościami (Ct 35-45); 6) są przygotowane wybrane sposoby i środki stosowane w katechezie (nr 46-50); 7) jest opracowana specyficzna metodologia katechetyczna (Ct 51-55); 8) wskazany jest kierunek wzmacniania tożsamości chrześcijańskiej z uwzględnieniem właściwej pedagogii wiary (nr 56-61); 9) obowiązek katechizacji spoczywa na wszystkich: od biskupów, przez kapłanów po świeckich; wskazane są trzy podstawowe środowiska katechetyczne: parafia, rodzina i szkoła (Ct 62-71). Zakończenie (Ct 72-73) jest zawierzeniem Duchowi Świętemu, wewnętrznemu Nauczycielowi, i Maryi ukazanej jako „żywy katechizm” oraz „matka, która jest wzorem katechetów”.

Catechesi tradendae proponuje ostrożną odnowę katechezy. Akcentuje funkcję przekazu integralnego, organicznego i systematycznego treści wiary. Ponadto przedstawia szeroką koncepcję katechezy, zakładając różne modele jej realizacji. Jej chrystocentryzm ukazuje katechezę jako spotkanie z żywą tajemnicą obecności Boga, a nie jako spotkanie ze zbiorem abstrakcyjnych prawd. Adhortacja prezentuje jedną z wielu definicji katechezy, niemniej ta utrwaliła się w Polsce: „katecheza jest wychowaniem w wierze dzieci, młodzieży i dorosłych, a obejmuje przede wszystkim nauczanie doktryny chrześcijańskiej, przekazywane na ogół w sposób systematyczny i całościowy, dla wprowadzenia wierzących w pełnię życia chrześcijańskiego” (Ct 18).

3. Katechizm Kościoła Katolickiego – 1992 r. (z rewizją nr 2267 w 2018 r.). Jan Paweł II 11 października 1992 r. powierzył wiernym całego świata *Katechizm Kościoła Katolickiego*, prezentując go jako „punkt odniesienia” dla katechezy odnowionej u żywych źródeł wiary. W ten sposób po trzydziestu latach od otwarcia Soboru Watykańskiego II (1962–1965) spełniło się życzenie biskupów, aby opracować wspólny katechizm całej nauki katolickiej w dziedzinie wiary i moralności. Należy on do rodzaju literackiego *catechismus maior*, przywołującego podstawowe treści wiary oraz moralności katolickiej, w które Kościół wierzy i jakimi się modli. Katechizm przypominał również dyskretnie, że w doświadczeniu Kościoła ważną rolę w przekazie wiary pełniła *via pulchritudinis*.

Mimo już wcześniejszych głosów biskupów za opracowaniem katechizmu, przekonywująco wyraził to kard. Bernard Law w trakcie obrad Nadzwyczajnego Synodu Biskupów w 1985 r., zwołanego z okazji dwudziestolecia Soboru Watykańskiego II. Jan Paweł II odpowiedział na ten apel 10 czerwca 1986 r. i powołał dwunastoosobową Komisję ds. Katechizmu. Na jej czele stanął kard. J. Ratzinger, a w skład weszli kardynałowie: W. Baum, A. Innocenti, B. Law, S. Lourdusamy i J. Tomko oraz arcybiskupi: F.B. Avalos, N. Edelby (zastąpiony wkrótce na skutek choroby przez bp. G.P. Goujeim), J. Schotte, J. Stroba, H. D'Suza i I. de Suza. Poszczególni arcybiskupi reprezentowali różne kontynenty. Decyzją tej komisji zostały powołane do życia cztery inne zespoły. Pierwszy, komitet redakcyjny, składał się na początku z siedmiu osób reprezentujących Kościoły lokalne Anglii – bp D. Konstant, Argentyny – bp E. Karlic, Chile – bp J. Medina Estevez, Francji – abp J. Honore', Hiszpanii – bp J.E. Llaurens, Stanów Zjednoczonych – abp W. Lewada i Włoch – bp A. Maggiolini. Do tej grupy dołączył w póź-

niejszym okresie Libañczyk ks. J. Corbon. Drugi zespół, sekretariat, tworzyli: abp A. Bovone z Włoch, bp Ch. Schönborn z Austrii, ks. R. Martinelli z Włoch oraz pani A.O. Fernandes z Hiszpanii. Trzeci zespół stanowiła grupa ok. czterdziestu konsultorów, duchownych i świeckich, wybranych z różnych stref kulturowych i językowych, a będących specjalistami w zakresie poszczególnych dyscyplin teologicznych, teologii pastoralnej i katechetyki. Czwarty zespół to sześciuosobowa komisja wydawnicza, która została powołana w końcowej fazie prac. Jej przewodniczącym został bp G. Lajolo, a członkami: bp A. Lauro, bp R. Martinelli, bp J. Schotte, ks. N. Suffi oraz pan A. Maggioletto. I część, poświęconą *Credo*, opracowali abp J. Laurens i bp A. Maggiolini. II część, traktaty o liturgii i sakramentach, opracowali abp Karlic i bp Medina Estevez. III część moralną przygotowali abp Honore' i bp Konstant. IV częścią, poświęconą modlitwie, musiał się zająć prof. J. Corbon, gdyż nie udało się dla niej znaleźć żadnego biskupa. Abp Levada sporządził *glosarium* w formie załącznika, zaś bp Ch. Schönborn dokonał ujednolicenia wszystkich części. Dane podstawowe dotyczące powstawania KKK i kolegialnych prac oraz szerokość konsultacji są imponujące. Tylko do października 1990 (na 2 lata przed wydaniem) komisja redakcyjna otrzymała 938 dossier, które pochodziły z różnych źródeł: z 16 dykasterii, od 797 biskupów indywidualnie, 23 grup biskupów, oprócz Konferencji Episkopatu, reprezentujących 295 biskupów (razem więc 1092 biskupów), 28 Konferencji Episkopatu, 12 instytutów, 62 innych odpowiedzialnych. To zbudowało atmosferę wspólnego świadectwa wiary współczesnego Kościoła. Struktura KKK jest czteroczęściowa. Część pierwsza odwzorowuje katechezę chrześcijańską ukazującą, że nasza wiara nie jest teorią, ale wydarzeniem, spotkaniem z Bogiem żywym. Część druga wiąże się ściśle z pierw-

szą, albowiem wyznanie wiary dopełnia swą postać w liturgii. Zarówno chrzest, jak i wszystkie sakramenty to Kościół, który się urzeczywistnia. Podział na siedem sakramentów opracowano zgodnie z klasyczną tradycją. Część trzecia, zatytułowana „Życie w Chrystusie”, jest poświęcona moralności chrześcijańskiej. Część czwarta – „Modlitwa chrześcijańska” – która początkowo była epilogiem, po konsultacjach składa się z dwóch działów. Pierwszy został poświęcony „modlitwie w życiu chrześcijańskim” i obejmuje takie zagadnienia, jak: „objawienie modlitwy” w Piśmie św. i w czasach Kościoła, „tradycja modlitwy” i „życie modlitwy”. W dziale II rozważa się teologiczne oraz duchowe bogactwo „Ojczyzny nasz”. Jest też krótki komentarz do modlitwy „Zdrowaś Maryjo”.

KKK opracowany w świetle nauczania *Vaticanum II* to pokłosie kolegalnej pracy pasterzy, którzy przygotowali narzędzie dla katechezy odnowionej u żywych źródeł wiary. Jest melodyjną „symfonią wiary”, w której jak refren rozbrzmiewają słowa: „taka jest nasza wiara, taka jest wiara Kościoła”. Dnia 15 sierpnia 1997 r. promulgując (*l'editio typica*) *Catechismus Catholicae Ecclesiae*, Jan Paweł II potwierdził główny cel dzieła, jakim jest przedstawienie całkowitej i integralnej nauki katolickiej, która pozwala poznać wszystkim to, co Kościół wyznaje, celebryje, czym żyje i jak się modli w codziennym życiu. Papież Franciszek 11 maja 2018 r. zatwierdził nowe sformułowanie nr 2267 KKK o niedopuszczalności stosowania kary śmierci oraz polecił, aby je przetłumaczyć na różne języki i wprowadzić do wszystkich wydań *Katechizmu*. Jest to świadectwo, że w Kościele w tych ostatnich dziesięcioleciach dokonał się prawdziwy postęp w pojmowaniu nauczania na temat godności osoby i, w konsekwencji, w samym formułowaniu jego poglądu na karę śmierci. Mamy tutaj do czynienia z prawdziwym postępem dogmatycznym, wyrażającym treść wiary, która

stopniowo dojrzewała do zrozumienia, że nie jest możliwe utrzymywanie kary śmierci w naszych czasach.

4. *Dyrektorium ogólne o katechizacji*

Dyrektorium ogólne o katechizacji zostało zaaprobowane przez Jana Pawła II i opublikowane przez Kongregację ds. Duchowieństwa 15 sierpnia 1997 r. DOK podpisali pro-prefekt Kongregacji abp Darío Castrillón Hoyos i sekretarz abp Crescenzo Sepe. Uroczyste promulgowanie dokumentu miało miejsce podczas Międzynarodowego Kongresu Katechetycznego, który odbył się w Rzymie w dniach 14–17 października 1997 r.

Początkowe fazy powstawania dokumentu to rozesłanie kwestionariuszy 30 listopada 1993 r. przez Kongregację ds. Duchowieństwa do Konferencji Episkopatów, członków Międzynarodowej Rady ds. Katechezy (COINCAT), instytutów katechetycznych i licznych ekspertów. Po zebraniu opinii powstał pewnego rodzaju *Instrumentum laboris*. Podczas obrad IX Sesji COINCAT działającej przy Kongregacji ds. Duchowieństwa, która odbyła się w dniach 20–23 września 1994 r. w Rzymie, ustalono schemat oraz kryteria redakcji DOK. 29 listopada 1994 r. bp L. Estepa i ks. prof. C. Bissoli otrzymali od Kongregacji ds. Duchowieństwa mandat opracowania końcowej rewizji prac. Redakcja tekstu została ukończona w 1995 r. i ponownie odesłana do oceny Konferencjom Episkopatów. W lutym 1996 r. rozpoczęły się prace ostateczne, które polegały na zapoznaniu się z uwagami dotyczącymi tekstu, jak i uwagami z kwestionariusza, który był załączony do niego. Po trzech latach prac ostateczną redakcję zatwierdził Jan Paweł II. *Directorium catechetisticum generale* zostało zastąpione przez dokument o bardzo podobnej nazwie – *Direttorio Generale per la Catechesi*, który zachowując podstawową strukturę tekstu oraz terminologię z 1971 r., uwzględnił dwa nowe wymagania.

Po pierwsze ukierunkował katechezę w ramach ewangelizacji na podstawie adhortacji *Evangelii nuntiandi* i *Catechesi tradendae*. Po drugie podjął treści wiary zaproponowane przez *Katechizm Kościoła Katolickiego*.

Struktura drugiego dyrektorium katechetycznego składała się ze wstępu, wprowadzenia, pięciu części, szesnastu rozdziałów, zakończenia i indeksu tematycznego. Analizując strukturę dwóch dyrektoriów, należy zauważyć, że część I DCG stała się wprowadzeniem do DOK. Następnie zostały przesunięte kolejne części. Część II DCG stała się częścią I DOK, III DCG – II DOK, IV DCG – III DOK, V DCG – IV DOK, VI DCG – V DOK. Usunięto tylko suplement poświęcony „Pierwszej spowiedzi i komunii świętej”. Ilościowo DCG zawierało 134 numery, a DOK już 291. Wzrost o ponad 50% wiąże się nie tylko z objętością tekstu, ale i z nowymi akcentami i nowymi horyzontami katechetycznymi. To co łączy dwa dyrektoria to inspiracja soborowa. Odwołują się one do konstytutywnych tekstów Magisterium Kościoła. Wspólny mają punkt wyjścia dotyczący hierarchiczności fundamentalnych treści. Od miejsca objawienia Bożego, natury katechezy po kryteria głoszenia.

Nowość, którą zawdzięczamy prof. Cesare Bissolimu SDB, są teksty biblijne usytuowane na początku każdej części i każdego rozdziału. Umieszczenie zaraz we wprowadzeniu przypowieści o siewcy (Mk 4,3-8) spowodowała odejście od stylu trochę scholastycznego i doktrynalnego DCG z 1971 r. na rzecz ujęcia bardziej pastoralnego i biblijnego w DOK. Dzięki temu stylowi i zastosowaniu jasnych czterech kryteriów podporządkowanym „hierarchii prawd”, otrzymaliśmy klarowne klucze hermeneutyczne do całego dokumentu. Po pierwsze „Objawienie, słowo Boże” stanowi źródło katechetyczne. Po drugie ewangelizacja jest procesem komunikacji. Po trzecie katecheza jako posługa słowa dokonuje się w ramach procesu ewangeliza-

cji. Po czwarte celem katechezy jest doprowadzenie katechizowanego do nawrócenia, do wiary osobowej we wspólnotę Kościoła. Pomimo pierwotnego założenia, że DOK miał być tylko rewizją DCG, to nowości jest dużo. Jest to z pewnością pierwszy w historii dokument, w którym jeden z rozdziałów został całkowicie poświęcony inkulturacji. Kościoły partykularne stały się podmiotami katechezy, gdzie podkreślono znaczącą rolę biskupów, kapłanów, rodziców, zakonników i zakonnic oraz katechetów świeckich. Jest też opracowanych więcej miejsc i dróg katechezy. Katecheza dorosłych – nawet strukturalnie wymieniona na pierwszym miejscu, a dopiero potem dzieci i młodzież – stała się punktem wyjścia i pilną potrzebą naszych czasów. Nowością jest również spojrzenie na katechezę w sytuacji pluralizmu i złożoności, a szczególnie ważne dla sytuacji w Polsce – zaproponowany nowy stosunek katechezy do nauczania religii katolickiej w szkole. Wydaje się, że najbardziej znaczące osiągnięcie DOK z 1997 r. to zharmonizowanie procesu katechezy z KKK.

5. Dyrektorium o katechizacji z 2020 r.

Trzecie dyrektorium wydała Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, która od 16 stycznia 2013 r. posiada kompetencje administracyjne w sprawach katechezy. *Dyrektorium o katechizacji* zostało zaaprobowane przez papieża Franciszka 23 marca 2020 r. Dokument podpisali abp Rino Fisichella i abp Octavio Ruiz Arenas.

Geneza powstawania DK sięga bezpośrednio ukazania się motu proprio *Fides per doctrinam*, w którym Benedykt XVI postanowił, że katecheza i jej nauczanie przechodzą z kompetencji Kongregacji ds. Duchowieństwa do Papieskiej Rady ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji. Przeszła do niej również Międzynarodowa Rada ds. Katechezy. W maju 2015 r. światło dzienne ujrzał pierwszy tekst roboczy zatytułowany „Katecheza i nowa

ewangelizacja". Podczas II Sesji Plenarnej Papieskiej Rady, która odbyła się w Rzymie w dniach 27–29 maja 2015 r., podjęto decyzję o potrzebie rewizji DOK z 1997 r. Powołano wówczas 12 ekspertów, którzy pochodzili z Brazylii, Kolumbii, Meksyku, USA, Chorwacji, Francji, Włoch, Polski, Zjednoczonego Królestwa, Hiszpanii i Ukrainy (wśród nich biskup grekokatolicki, sześciu kapłanów, siostra zakonna, czterech ekspertów świeckich, w tym trzy kobiety i mężczyzna). W roku 2016 odbyły się trzy spotkania robocze. W kwietniu 2017 r. rozesłano przygotowany pierwszy tekst DK do ponad stu ekspertów z pięciu kontynentów: kardynałów, biskupów, kapłanów, zakonników i świeckich, reprezentujących nauki biblijne, teologię, katechetykę, liturgikę i teologię pastoralną. Dokument był też konsultowany przez różne Konferencje Episkopatów, uniwersytety oraz Międzynarodową Radę ds. Katechezy. Po uwzględnieniu tych opinii powstała druga wersja robocza DK. Trzecią opracowano we wrześniu 2017 r., po spotkaniu konsultorów Papieskiej Rady poświęconym sytuacji młodych i religijności ludowej. Czwarta wersja robocza powstała podczas IV Sesji Plenarnej Papieskiej Rady (27–29 września 2019 r.). Od następnego spotkania Międzynarodowej Rady ds. Katechezy (16–17 października 2019 r.) po kolejne procedury konsultacyjne i korekcyjne *Dyrektorium o katechizacji* po 12 wersjach roboczych i prawie sześciu latach pracy zostało zatwierdzone przez papieża Franciszka. *Dyrektorium* o tytule *Direttorio per la Catechesi* (*Dyrektorium o katechizacji*) z 2020 r. zastępuje *Direttorio Generale per la Catechesi* (*Dyrektorium ogólne o katechizacji*) z 1997 r. Przypominając pierwsze dyrektorium o nazwie *Directorium catechetisticum generale*, zachowuje nie tylko poprzez tytuł bliskie mu znaczenie, zachowuje także terminologię swoich poprzedników, ale nowy dokument odnawia i systematyzuje struktu-

rę oraz uwzględnia inne ważne wydarzenia eklezjalne.

Dyrektorium o katechizacji składa się ze wstępu, wprowadzenia, trzech części, dwunastu rozdziałów, zakończenia i indeksu tematycznego. Pierwsza część zatytułowana „Katecheza w ewangelizacyjnej misji Kościoła” to fundament teologiczny dokumentu. Ukazuje teologiczny kształt dynamiki głoszenia, w której ściśle wiążą się ze sobą rozpoznanie Bożego działania w sercu każdego człowieka, prymat Ducha Świętego i powszechne otwarcie na każdą osobę. Ukazuje też nową ewangelizację jako rzeczywistość wielostronną i dynamiczną, łączącą w swym rozwoju wielorakie możliwości: dawanie świadectwa i głoszenie, słowo i sakrament, zmianę wewnętrzną i przemianę społeczną. Ta część ukazuje głęboki związek kerygmatu i katechezy. W ten fundament teologiczny wpisany jest również katechumenat jako źródło inspiracji dla katechezy oraz paradygmat papieża Franciszka, aby na katechezie w ramach pewnej progresji potrafić połączyć słuchanie, rozeznanie i oczyszczanie serca, umysłu i zmysłów, pamiętając, iż w centrum każdego procesu katechezy jest żywe spotkanie z Chrystusem. Nastąpiło także włączenie w źródła katechezy „piękna”, czyli *via pulchritudinis*. Nowością tej części jest ponadto zaistnienie w niej katechety, który zwyczajowo był w dalszych częściach dyrektorium, a przecież to on urzeczywistnia eklezjalną posługę katechizacji. W pierwszej części DK, poza aktualizacją wspomnianych już kwestii zasadniczych, na szczególną uwagę zasługuje rozdział poświęcony formacji, gdzie ukazano pespektywy istotne z punktu widzenia odnowienia katechizacji. To katecheta jest świadkiem wiary i strażnikiem pamięci o Bogu. Jest nauczycielem i mistagogiem, który nie tylko mówi o wierze, ale wprowadza w tajemnicę Boga, objawionego w Jezusie Chrystusie. On jest towarzyszem i wychowawcą tych,

k którzy zostali mu przez Kościół powierzeni. Część druga – „Proces katechizacji” – to wejście w meritum dynamiki katechizacji. Przedstawiony został paradygmat Bożej pedagogii w historii zbawienia, który stanowi inspirację dla pedagogii Kościoła i dla katechizacji jako działania wychowawczego. Część trzecia, nosząca tytuł „Katechizacja w Kościołach partykularnych”, ukazuje, w jaki sposób tajemnica słowa Bożego wcieła się konkretnie w życie Kościoła. Mamy tutaj kontynuację linii poprzednich dyrektorów o roli Kościołów partykularnych. Nowością tej części dokumentu jest refleksja nad kulturą cyfrową i kwestiami związanymi z bioetyką, będącymi przedmiotem wielkiej debaty naszych czasów. W kwestii kultury cyfrowej dokument nie szuka rozwiązań technicznych do wprowadzenia na katechezę, ale podejmuje wyzwania antropologiczne płynące z postępu nauk i czyni je przedmiotem swego rozeznania.

Trzecie dyrektorium i trzeci porządek adresatów/uczestników katechezy. DCG 1971 rozpoczynało od katechezy dzieci, DOK 1997 od katechezy dorosłych, natomiast DK 2020 od katechezy rodzinnej. Nie chodzi tu o stwierdzenie czysto socjologiczne czy pastoralne, a raczej o doświadczenie katechetyczne, bowiem rodzina jest naturalnym miejscem, w którym wiara może być przeżywana prosto i spontanicznie. To, co będzie wymagało dużej zmiany mentalności, to użycie zaimka „z” w dostosowaniu katechezy do różnych potrzeb, wieku i sytuacji życiowej adresatów. Mamy więc w DK: katechezę z rodziną, katechezę z dziećmi, z młodymi, z dorosłymi, z osobami starszymi, z osobami z niepełnosprawnością, z imigrantami itd. Oczywiście, rzecz nie w prostej zmianie stylistycznej, lecz w zaproponowaniu innego modelu katechezy, w której jej uczestnicy z przedmiotu zainteresowania – staną się aktywnym podmiotem na każdym etapie życia i rozwoju wiary.

6. *Antiquum ministerium* – List apostolski w formie motu proprio Franciszka, w którym ustanawia posługę katechety z 2021 r. Geneza dokumentu sięga również do nauczania Soboru Watykańskiego II, który przypominał, że do założenia Kościoła i do rozwoju wspólnoty chrześcijańskiej konieczne są różne urzędy i posługi, pośród których wymieniał kapłanów, diakonów i katechetów (DM 15). Paweł VI podkreślał, że posługa katechetów wydaje się czymś nowym, ale w rzeczywistości jest starożytnym doświadczeniem Kościoła (EN 73). Oficjalnie papież Franciszek spełnił pragnienie papieża św. Pawła VI wyrażone w adhortacji *Evangelii nuntiandi* z 1975 r., że świeccy mogą czuć się zaproszeni i faktycznie zostać wezwani do współpracy ze swoimi pasterzami na służbę wspólnocie kościelnej, aby zapewnić jej wzrost i żywotność poprzez spełnianie rozmaitych posług. Posługa katechety może być szczególnie cenna w dziele tworzenia, ożywiania i wzrostu wspólnoty Kościoła oraz zdolności do gromadzenia wokół niej i oddziaływania na tych, którzy są daleko.

Franciszek ustanowił posługę katechety 10 maja 2021 r. i zobowiązał Kongregację ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów do opracowania rytu ustanowienia posługi świeckiego katechety. Zaprosił również poszczególne Konferencje Biskupów do urzędywistnia posługi katechety poprzez ustalenie koniecznych wskazań formacyjnych oraz kryteriów normatywnych, które będą wymagane do otrzymania tej posługi.

Struktura dokumentu jest następująca: na początku jest ukazanie starożytnej posługi katechety w tradycji charyzmatycznej Nowego Testamentu „I tak ustanowił Bóg w Kościele naprzód apostołów, po wtóre proroków, po trzecie nauczycieli” (1 Kor 12,28) oraz innych biblijnych przykładów (nr 1-2). Dokument wskazuje, że cała historia ewangelizacji ostatnich dwóch tysięcy lat

pokazuje w ewidentny sposób, jak bardzo skuteczna była misja katechetów (nr 3). Dokument przywołuje ostatni sobór, podczas którego Kościół odczuł z odnowioną świadomością wagę zaangażowania świeckich w dzieło ewangelizacyjne. Ojcowie soborowi potwierdzili wiele razy, że niezbędne jest dla *plantatio Ecclesiae* i dla rozwoju wspólnoty chrześcijańskiej, bezpośrednie zaangażowanie wiernych świeckich w różne formy działalności (nr 4). Franciszek przypomina konieczność nawrócenia misyjnego i potrzebę posiadania odpowiedniej metodologii i kreatywnych osób oraz narzędzi, które umożliwiłyby głoszenie Ewangelii odpowiednio do transformacji misyjnej, jaką powziął Kościół (nr 5). Posługa katechety będzie ukonkretniała się pośród innych posług obecnych we wspólnocie chrześcijańskiej. Katecheta jest bowiem powołany przede wszystkim po to, by wyrazić swoje kompetencje w posłudze duszpasterskiej przekazywania wiary. Katecheta będzie formowany, aby być zarazem świadkiem wiary, mistrzem i mistagogiem, towarzyszem i pedagogiem, który naucza w imieniu Kościoła (nr 6). Jest to również odczytanie znaków czasu, które wskazują, że wzrosła świadomość tożsamości oraz misji świeckiego w Kościele (nr 7). Dokument wskazuje dużą wartość powołaniową ustanowienia posługi katechety i zawiera papieską decyzję o ustanowieniu posługi katechety (nr 8). Ostatnie punkty są zaproszeniem poszczególnych Konferencji Biskupów, synodów Kościołów wschodnich i zgromadzeń hierarchów do przestrzegania tych postanowień w całości (nr 9-11).

Nowością jest ustanowienie posługi katechety jako stałej służby na rzecz Kościoła lokalnego, według potrzeb duszpasterskich rozeznaczanych przez ordynariusza miejsca, ale wykonywaną na sposób świecki, zgodnie z samą naturą tejże posługi. Schemat powoływania i formacji do posługi jest bardzo ogólny i zakłada, że do ustanowionej

posługi katechety będą powoływani mężczyźni i kobiety o głębokiej wierze i dojrzałości ludzkiej, którzy biorą czynny udział w życiu wspólnoty chrześcijańskiej. Mają oni przejść formację biblijną, teologiczną, duszpasterską i pedagogiczną oraz muszą mieć już wcześniejsze doświadczenie katechezy. Z pewnością do określenia będzie zagadnienie dyspozycyjności osób świeckich do wykonywania posługi tam, gdzie jest to konieczne. Jest to nowa posługa w Kościele, która będzie wymagała rozeznania darów, których Duch Święty nigdy nie skąpi swojemu Kościołowi i z pewnością to On pozwoli rozeznąć prawdziwy zapal apostolski pośród wiernych świeckich. Posługa nauczyciela religii/katechety w Polsce też będzie musiała przejść pewną ewolucję, dlatego wydaje się rzeczą wskazaną dokonać odnowy niektórych praktyk i dostosować ją do dzisiejszych wymogów.

Bibliografia: Biancardi G., *Il Catechismo della Chiesa Cattolica nel dibattito pastorale-catechetico*, „Salesianum” 56(1994), nr 1, s. 31-42; Fisichella R., *Kara śmierci jest niedopuszczalna. Komentarz do nowego sformułowania numeru 2267 Katechizmu Kościoła Katolickiego dotyczącego kary śmierci*, „L'Osservatore Romano”, wyd. pol. (2018), nr 8-9, s. 54; Kiciński A., *Rozwój dyrektorii katechetycznych po Soborze Watykańskim II (1971-1997-2020)*, „Roczniki Teologiczne” 67(2020), z. 11, s. 5-27; tenże, *Kierunki rozwoju katechizmów katolickich*, „Roczniki Pastoralno-Katechetyczne”, 59(2012), z. 4, s. 117-138; tenże, *Rola katechizmów w rozwoju nauczania katechetycznego*, Kraków 2020; Kowalczyk J., *Główne idee i myśli adhortacji apostolskiej „Catechesi tradendae” w 30-lecie jej ogłoszenia*, „Perspectiva” 9(2010), nr 1, s. 57-69; Osial W., *Narodziny Katechizmu Kościoła Katolickiego a posoborowa odnowa katechezy*, „Warszawskie Studia Teologiczne” 4(2015), s. 189-193; Pontificio Consiglio per la Promozione della Nuova Evangelizzazione,

Un catechismo per il nostro tempo, R. Fisichella (red.), Cinisello Balsamo (Milano) 2018; Pontificio Consiglio per la Promozione della Nuova Evangelizzazione, *Il catechista testimone della fede. Far crescere il desiderio di Dio nel cuore degli uomini*, E. Bruno (red.), Cinisello Balsamo (Milano) 2018; Tomasik P., *Polskie dokumenty katechetyczne dwudziestopięciolecia 1990-2015*, w: M. Zając (red.), *XXV lat nauczania religii w polskiej szkole. Między nadzieją a rzeczywistością*, Lublin 2015, s. 37-65.

ks. Andrzej Kiciński

DOSTOSOWANIE WYMAGAŃ EDUKACYJNYCH NA LEKCJACH RELIGII

Szkolne nauczanie religii wpisuje się w posługę katechetyczną Kościoła, a jednocześnie szanuje podmiotowy charakter szkoły. Wyrazem tej podmiotowości jest m.in. podległość katechety prawu oświatowemu i respektowanie przewidzianych w nim obowiązków, analogicznie do nauczycieli pozostałych przedmiotów. Obowiązki te dotyczą np. oceniania, a zatem postępowania zgodnie z aktualnym rozporządzeniem ministerialnym. Stosownie do zapisu z Ustawy z dn. 7.09.1991 r. o systemie oświaty, ocenianie polega na rozpoznawaniu przez nauczyciela poziomu i postępów w opanowaniu przez ucznia wiadomości i umiejętności w stosunku do wymagań określonych w podstawie programowej. Każdego roku katecheci przedstawiają zarówno dyrekcji, jak i uczniom kryteria oceniania, odnoszące się do spodziewanych osiągnięć uczniów niezbędnych do uzyskania danej oceny. Niezależnie od tego, wobec niektórych uczniów będą zobligowani do dodatkowego wyselekcjonowania spośród tych wymagań takich, które uwzględnią potrzeby i możliwości danego ucznia.

Jak podkreśla się w rozporządzeniu w sprawie oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych,

wymagania edukacyjne dostosowuje się do indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych ucznia. Dotyczy to uczniów: posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego lub nauczania indywidualnego, posiadających opinię poradni psychologiczno-pedagogicznej o specyficznych trudnościach w uczeniu się albo inną opinię poradni psychologiczno-pedagogicznej czy innej specjalistycznej. Dostosowanie wymagań edukacyjnych odnosi się również do uczniów, którzy nie posiadają żadnego z powyższych dokumentów, lecz są objęci pomocą psychologiczno-pedagogiczną w szkole i tam rozpoznano u nich indywidualne potrzeby rozwojowe i edukacyjne bądź indywidualne możliwości psychofizyczne. Takie postępowanie jest wyrazem faktycznego wyrównywania szans. Modyfikacja procesu dydaktycznego odnosząca się do trudności, ale i mocnych stron konkretnego ucznia, daje mu możliwość sprostania wymaganiom.

Dostosowanie może dotyczyć następujących obszarów: warunków procesu edukacyjnego (zasady, metody, formy, środki dydaktyczne); zewnętrznej organizacji nauczania (np. przydzielenie uczniowi konkretnego miejsca w sali); warunków sprawdzania poziomu wiedzy i umiejętności (metody i formy sprawdzania i kryteria oceniania). Dokumenty oświatowe i szkolne określają procedury związane z udzielaniem pomocy uczniom z opinią lub orzeczeniem. Katecheta winien przestrzegać tych zapisów i włączać się w spotkania zespołów wychowawczych, a w przypadku ucznia z orzeczeniem – współuczestniczyć w tworzeniu wielospecjalistycznej oceny poziomu funkcjonowania ucznia (WOPFU) oraz indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego (IPET), jak również uczestniczyć w ocenie efektywności tego programu. Podstawą dla właściwej realizacji zaleceń z orzeczenia jest sama znajomość orzeczenia dla danego ucznia.